

## מתווך למבחן מתוקשב 22267 חורף תשפ"א - חלק א

### קישור למבחן

### פרק א' - נאציזם

א. כיצד באים לידי ביטוי בסרטון עקרונות של האידאולוגיה הנאצית:

- **עקרון תורת הגזע** - הדובר מספר על שיעורי תורת הגזע שהיו נהוגים במערכת החינוך: "פעמיים בשבוע למדנו את תורת הגזע"; בסרטון רואים מורה רושם על הלוח תרשים של עץ משפחה לקביעת המוצא הגזעי; הדובר מספר "לימדו אותנו לקבוע את טוהר הגזע על פי צורת הגולגולת, התאימו צבע עיניים" בסרטון רואים כיצד בוצעה מדידת הגולגולת; בסרטון רואים התאמה של צבע עיניים לילדה בלונדינית ובהירת עיניים.
- **אנטישמיות** - הדובר מתאר את החדרת השנאה ליהודים, את הטמעת הדימוי השלילי של היהודים ואת הדגשת הסכנה הגלומה בקיומם: "אני זוכר בבירור את המורה מסביר למה למשל היהודים שונים מאיתנו"; "... שסיפרו לנו שהיהודים נלחמים בנו כבר 4,000 שנה"; "בדיוק כשם שהחולדות... כך היהודים הם גזע האדם הנחות ביותר".
- **עקרון המנהיג** - בסרטון יש כמה דוגמאות לפולחן האישיות של היטלר בגרמניה. הדובר מספר שהצטרף לתנועת הנוער "היטלר יוגנד" ביום ההולדת של היטלר, יום שהיה לחג לאומי בגרמניה; טקס ההצטרפות לתנועת הנוער שבו שורות שורות של ילדים במדים נשבעים שבועת נאמנות אישית לפיהרר: "אני מבטיח למלא בכל עת את חובתי לפיהרר".

על פי הסרטון דרכים שבאמצעותן הטמיעו הנאצים עיקרון זה בחברה הגרמנית:

- **"חינוך מחדש"** — פיקוח ושליטה על כל מערכות החינוך, התאמת תוכנית הלימודים לרעיונות הנאציזם, עיצוב "אדם חדש" ברוח האידאולוגיה הנאצית. בסרטון — הדובר מדגיש את האמצעים השונים שבהם הנאצים שבו את לבו של הנוער, הוא מספר על שיעורי תורת הגזע שהונהגו במערכת החינוך פעמיים בשבוע מגיל צעיר; יש תרשים על הלוח בכיתה של עץ המשפחה לקביעת טוהר הגזע, חומרי הלימוד של הילדים הנראים בסרטון; רואים מדידת גולגולת והתאמת צבע עיניים.
- **תעמולה** - בסרטון יש כרזת התעמולה המציגה אם ארית בלונדינית שתנוק בלונדיני טהור גזע בחיקה, על הכרזה צלב קרס והיא מדגישה את מיתוס הגזע הארי; כרזת הסרט "היהודי הנצחי". הדובר מתאר: "היינו מוקפים עיתונים שסיפרו לנו שהיהודים..."; בסרטון נראים ילדים גרמנים צעירים בעלי חזות ארית מובהקת מתבוננים בלוח תצוגה של ה"דר שטירמר"; יד אוהזת בגיליון של ה"דר שטירמר".
- **גיוס התרבות והאומנות להפצת רעיונות הנאציזם** - בסרטון מובא קטע מן הסרט "היהודי הנצחי" שמשווה את היהודים לעכברושים נושאי מגפות; הדובר מספר על "הסרט שהרשים אותי... הנער ההיטלראי קווקס" ומובאים קטעים מן הסרט.
- **פעילות של תנועת הנוער הנאצית "היטלר יוגנד"** - הדובר מתאר את הפעילות בתנועת הנוער כ"גן עדן"; הוא מספר על הסרט שהרשים אותו, המבוסס על נער בתנועת ההיטלר יוגנד; בסרטון נראה מצעד חגיגי של חברי התנועה; טקס שבועת האימונים.

ב. עקרונות אחרים באידאולוגיה הנאצית, וכיצד הצעדים שנקטו הנאצים בשנים 1933-1938 מימשו עקרונות אלה:

האנטישמיות - רואה ביהודי מייצג של כל התכונות השליליות וההרסניות, המנוגדות לתכונות של בני הגזע הארי.

כיצד הצעדים מימשו עיקרון זה:

- יום החרם - סימון רכוש יהודי ובידולו.
- חוק הפקידות -דחיקת כל היהודים שהיו מועסקים בשירות הציבורי ממקומות עבודתם.

- איסור כניסת יהודים למקומות ציבוריים - בידול היהודים ואפלייתם.
- שריפת הספרים - חיסול יצירות תרבות שאינן תואמות את האידיאולוגיה הנאצית.
- ליל הבדולח - פגיעה ביהודים ובסמלי היהדות, בתי כנסת

**עקרון המנהיג - המנהיג מגלם ומבטא את רצון האומה והגזע הארי.**

**כיצד הצעדים מימשו עיקרון זה:**

- **חוק הפקידות**-החדרת אנשי אס"איי ואס"אס למערכות הביורוקרטיה והשתלטות של נאמני המפלגה הנאצית על הפקידות הממלכתית.
- **חקיקת חוק ההסמכה**-החוק הפקיע את סמכויות החקיקה מידי הרייכסטאג והעביר אותן לממשלה ולעומד בראשה, הקנצלר היטלר; החוק העניק להיטלר סמכות לחוקק חוקים בניגוד לחוקה, ולפעול למעשה ללא הגבלות חוקיות.
- **איחוד משרות הנשיא והקנצלר** - ריכוז כל המשרות כולל הצבא בידי היטלר; היטלר היה באופן רשמי השליט היחיד "הפיהרר" והפך לשליט כול יכול.
- **ליל הסכינים הארוכות** - נטרול מוקדי כוח מתחרים להיטלר; חיזוק מנהיגותו כשליט יחיד.
- **עצרות, תהלוכות, מצעדים** — מטרתם הייתה לרגש את ההמונים ולגייס תמיכה בשלטון הנאצי ובעומד בראשו — "הפיהרר".

**קידוש המלחמה לכדי ערך המחשל ומחזק את בני הלאום - הגזע.**

**כיצד הצעדים מימשו עיקרון זה:**

- פרישה מחבר הלאומים ומהוועדה לפירוק הנשק
- חידוש שירות החובה בגרמניה בניגוד לחוזה ורסאי.
- חוזה גרמניה-איטליה - הקמת הציר ברלין-רומא.
- החדרת סמלים צבאיים ואימון צבאי למערכת החינוך ולתנועות הנוער.
- האנשלוס-סיפוח חבל הסודטים.

**עקרון שלילת הדמוקרטיה - שלילת הערכים והרעיונות שבבסיס הדמוקרטיה: זכויות אדם, הכרעת הרוב, שוויון בפני החוק.**

**כיצד הצעדים מימשו עיקרון זה:**

- חוק ההסמכה-החוק ביטל את המהות של שלטון העם - נציגי העם ברייכסטאג לא יכלו יותר לחוקק חוקים, למנוע שינויים בחוקה, לפקח על מדיניות הרשות המבצעת באמצעות פיקוח על התקציב. עם העברת סמכויות החקיקה לידי הרשות המבצעת בוטל עקרון הפרדת הרשויות.
- החוק להגנת אחדות המפלגה והרייך - התיר את קיומה של מפלגה אחת בלבד המפלגה הנאצית; חיסל את האפשרות של החלפת ממשלה בדרכי שלום ואת האפשרות של יריבות פוליטית.
- החוק לשיקום הרייך - ביטול סמכויות הפרלמנטים המקומיים.
- איחוד משרת הנשיא עם הקנצלר - היטלר הפך לשליט יחיד כול יכול.

**שלילת הקומוניזם - שלילת התיאוריות שבהן דוגל הקומוניזם - מלחמת המעמדות, שוויון, סולידריות בין העמים.**

**כיצד הצעדים למימוש עיקרון זה:**

- פרסום הצו להגנת העם והמדינה- אסר על קיומן של אסיפות פוליטיות.

- שרפת הרייכסטאג - שימשה אמתלה לרדיפת הקומוניסטים שהאשמו במעשה
- פרסום הצו נגד מעשי אלימות קומוניסטיים המסכנים את המדינה - גרם שהמפלגה הקומוניסטית תהיה בלתי חוקית ואפשר לרדוף את חבריה; מנהיגים ופעילים רבים של המפלגה נעצרו ונכלאו במחנות ריכוז; נכסי המפלגה הוחרמו.
- ביטול המפלגות והאיגודים המקצועיים.
- חוק הפקידות - פיטורין ממשרות ממשלתיות של כל מי שנחשב בלתי נאמן לרעיונות הנאציים.

## 2. הגטאות

א. רעיון "קידוש החיים": להתאמץ להישאר בחיים ולשמור על צלם אנוש, למרות התנאים הבלתי אנושיים שכפו הנאצים על היהודים.

מקור מספר הלימוד: התלמיד צריך לבחור מקור חזותי מספר הלימוד ולהסביר כיצד המקור שבחר ממחיש את רעיון "קידוש החיים".

ב. ההבדלים בין שני המקורות:

### דימוי המורדים:

- במקור 1 - מתוחכמים, מוגי לב מטבעם, מלשינים, באנדיטים.
- במקור 2 - לוחמים מופלאים, גיבורים, נכונים להקריב את עצמם ולמות בכבוד.

### דרך הצגת תוצאות המרד:

- במקור 1- הדגשת הפעילות הנמרצת והבלתי נלאית של יחידות המחץ הגרמניות.
- במקור 2- "הגרמנים ברחו פעמיים מן הגטו".
- במקור 1 - סיקור התוצאות הצבאיות: חיסול הגטו והריסה מוחלטת שלו, שרפת כל גושי המגורים, מספר היהודים שנתפסו או נהרגו - 56,065.
- במקור 2 - הדגשת התוצאות המורליות הסמליות של המרד: הגשמת חלום של התנגדות יהודית מזוינת ושל נקמה בגרמנים, "העובדה שזוכרים אותנו מעבר לחומות"; "הדבר אותו העזנו לבצע ערכו רב ועצום".

### סיבות להבדלים:

- זהות הכותבים - גנרל נאצי מפקד האס"אס בוורשה הממונה על דיכוי המרד, לעומת מפקד המרד, לוחם מחתרת יהודי.
- סוג המקור - דוח צבאי מסכם של מפקד עבור הדרגים הבכירים הממונים עליו, לעומת מכתב אחרון לחבר למרד.
- הפער בין הזמנים - הדוח חובר ב-16 במאי 1943 עם חיסול הגטו, לעומת המכתב חובר ב-23 באפריל 1943 בעיצומו של המרד.

### 3. מדיניות גרמניה כלפי היהודים בארצות הכיבוש ובאזורי ההשפעה שלה

**א. הסברים לקשר בין פלישת גרמניה לברית המועצות ובין תחילת הרצח ההמוני של היהודים:** היטלר ראה במלחמה נגד ברית המועצות מלחמה אידיאולוגית נגד הבולשביזם, ובחיסול הבולשביזם ראה תנאי לבניית הסדר החדש באירופה. היהודים נחשבו יוצרי הבולשביזם ומנווטיו, לכן יש לחסל את היהודים.

- עם כיבוש ברית המועצות נפלו יהודים רבים בידי הנאצים. המספר הרב של היהודים האיץ בנאצים למצוא "פתרון" אחר לבעיית היהודים, במקום הפתרונות הקודמים.
- הריחוק הגיאוגרפי של "המזרח" מן המולדת והבוז כלפי העמים הסלביים "הנחותים" הביאו להתרת הרסן, להסרת העכבות המוסריות, ויצרו תחושה שאין צורך להתחשב בדעת הקהל.
- במסגרת ההכנות לכיבוש ברית המועצות הוקם מערך מיוחד ל"טיהור" השטחים שנכבשו, הוקמו ארבע יחידות של איינזצגרופן שהיו כפופות ישירות לאס"אס והתלוו ליחידות הצבא, ואפשר היה להוציא לפועל את היוזמה לרצוח את היהודים.

מקור מספר הלימוד: התלמיד צריך להביא מקור מספר הלימוד לביסוס ההסבר שהציג.

**ב. נימוקים לטענה שקורות יהודי צפון אפריקה בזמן מלחמת העולם השנייה הם חלק משואת העם היהודי:**

**המדיניות הנאצית שננקטה כלפי יהודי צפון אפריקה דומה למדיניות הנאצית שננקטה כלפי היהודים באירופה:** חקיקה גזעית, טרור, שוד כלכלי, כליאת היהודים במחנות ריכוז, עבודות כפייה, תנאים קשים שנכפו על היהודים שהיו במחנות.

**עובדות מן המקור:**

- הרופא מתאר שהגיע ל"מחנה ריכוז שהקימו האיטלקים" בג'אדו, מחנה שבו ריכזו הגרמנים יהודים מאזורים שונים בלוב.
- הרופא מתאר את התנאים הקשים שהיו במחנה: "מצאנו צפיפות איומה (...). כמעט בלי אמצעים היגייניים בכלל"; "קבוצות של חולים ששכבו על הרצפה... ששכבו על האבנים, עם חום גבוה"; "במחנה שרר מצב של חוסר תזונה מוחלט, חוסר מים (...). והיה ממש מצב של רעב"